Incipiunt capitula libri en-
cheridion beati augustini

Laurencio scribens eius
dilectionem erudicionem cupiens
illum esse sapientem
secundum scripturas
sacras. Capitulum primum
Quod hominis sapientia pietas
id est dei cultus dicatur ut in libro
iob legitur ij
Quomodo sit colendus deus iij
Qualem librum sibi voluerit vel
que ut contineret poposcerit iiij
De fidei et perfectione spei v
Quod in paucis sit apte fidei catho-
lice fundamentum quod apud
hereticos nominetenus invenitur vj
Quid sit enchiridion quod sibi
fieri voluit et quam laboriosum sit
contra fidem et spem et caritatem
sentientibus respondere vij
Quod simbolum et oracio
fidem et spem et carita-
tem in se contineat viij
Qualiter fides et spes et cari-
tas sine se invicem esse non pos-
sint quamvis a se in quibusdam
differant et quid inter fidem et
spem sit ix
Quod credulitas fidei christiane
non naturis rerum sed in creato-
ris bonitate consistit x
Quod satis sit omni christiano cre-
dere statim trinitate esse causam
omnium creaturarum rerum xi
Qualia bona sint que a summa
trinitate creata sunt xij
Qualiter deus malum ordinet vel
que sit diffinicio mali xiij
Bonas esse omnes naturas a
summo bono factas quibus et qua
causa et qualiter corrupcio immineat xiiij vel noceat
Quod possit esse malum si nullum · nullum
sit bonum et quomodo hic assercio sentencie
dialectice non sit contraria xv
Quid sit malus homo et quomodo
incidat in dialecticam sentenciam xvj
Quod in bonis ac malis sibimet
contrariis dialectica deficiat
regula xvij
Quid sit corrupcio quid corruptor
possit et quomodo ex bonis mala
orta sint xviij
Quomodo non sit contrarium divine
sentencie quod dicitur non potest arbor
bona fructus malos facere cum dicantur
mala ex bonis esse orta xix
Non prime ad beatitudinem
consequendam scire causas in
mundo corporalium motionum xx
Quid putandum qualiter error caveri
possit xxj
Quod accepit error aliquem et bonus sit xxij
Quod facillime error declinatur xxiij
a dicentibus esse non verum quod
homo hic fallitur aut falleretur xxiiij
Quod antiqui prima opera putant dici
de rebus ad cultum dei pertinentibus xxv
De comparacione rerum in quibus
quis sive fallatur sive mentiatur xxvj
Quod aliquis in quibus rebus mag-
nis in quibus parvis in quibus
nullo malo in quibusdam
cum multo etiam bono fallimur xxvij
Quod in quibusdam rebus contra-
tam non praetermittendum et quod achademicorum
testimoniis scripturarum vincitur
qui dicunt omnem errorem xxviij

LANDES- UND STADT- BIBLIOTHEK DÜSSELDORF

cō peccatum xxvii

Quod quamuis catholicissimum
sit salua fide christi in hybernac
que non pertinent ad regnum dei xxviii

Quod homo debeat loqui quod ani-
mo sentit. siue verum sit. siue
putet & non sit xxix

Nec ideo putandum est non esse
peccatum mentiri quia possumus
aliquando alicui prodesse mentiendo
& quod bona sit beniuolentia & non
mendacium vtrumque alter adminimus
mentiendo xxx

Quod nequaquam dubitare debemus
quod causa ad bonitatem dei tantum
bonarum rerum que pertinent ad nos.
& non esse ab immutabili bono
tamen rerum malarum xxxi

Quod error et dolor rerum angelorum
ignoranciam et necessariam humanam
infirmitatem xxxii

Quod in suis malis rationalis
natura beatitudinis appetitum
non amiserit. et quod homo habe-
at gratiam carens morte xxxiii

Quod primus homo per peccatum eiectus
est & in dampnacionem ab-
ducti adeo ut traheret secum
posteros ad supplicium xxxiiii

Qualiter humani generis massa
ex ira dei iacebat in malis.
lucens sed desertoribus angelis
iustissimas culpas. manet
in eis bonitate creatoris. et
sicut non liberarentur angeli ita
meritis fieret ut qui deum dese-
ruit libero voluntatis arbitrio si
quos admittat dei gratia non
liberarentur. xxxv

Quod ceteri angeli ceteris angelis
lapsis vnius humanitatis creatori adhese-
runt ut sumpta gauderet placuit xxxvi

Quod numerus angelorum bonorum qui
diminutus est per ruinam malorum ex
hominibus suppleatur. & quod nobis
ignotum sed eorum artifici cognitum numerus
siue sanctorum siue immundorum spiri-
tuum sit xxxvii

Quod non suis operibus nec per liberum
arbitrium liberari possit homo. sed
per filium dei xxxviii

Quod causa fidem boni operarentur a se
non arrogent. sed a deo data agnoscant xxxix

Quod deus qui operatur in nobis et velle
& perficere sicut apostolus dicit & scriptura
diuina testatur xl

Quod iusta dampnacione sub ira
dei tenebantur genus humanum donec
veniret saluator qui nos ab ira
ira liberaret xli

De mirabili sacramento mediatoris
quod ab hominibus comprehendi non potest
quo quasi verbum sit caro factum xlii

De duabus naturis in vna filii dei
persona constantibus xliii

Quod sit euidens indicium habundantie
gracie dei quod in homine christo
natura humana in vnitate persone
assumi promeruit xliiii

Quod gratia demonstret etiam hoc
quod de spiritu sancto natus dicitur. angelo
dicente. Aue maria gratia plena. &
quod in ea natum est de spiritu sancto. xlv

Non ideo dicendum christum filium esse
spiritus sancti quia dicit angelus
natum de spiritu sancto. non enim quod nas-
citur ex aliquo filius eius est credit
quod per exempla ostenditur xlvi

Quo modo quod dicatur xpistus ex
est de spiritu sancto natus insinuet
eam gratiam qua humanitas nullis pre-
cedentibus meritis in ipsa conceptione
dei verbo copulata est xlvii

Quomodo mortuus et resurgens
xpistus ad apostolum huius peccatum. Factum
sit pro nobis in ipso peccatum xlviii

Quod morte et resurrectione xpisti sacra-
mentum baptismi significet xlix

Quod plerumque maiores singulariter
unum peccatum dicuntur in baptismo cum
habeant plura peccata. contrario
parvuli in remissione peccatorum baptizati
dicuntur l

Quod singularis numerus in sacra
scriptura pro plurali et converso
ponitur li

Qualiter in illo uno peccato quod
per unum hominem intravit in mundum
inveniantur plura peccata lii

Quod non inaniter dicatur peccatis
parentum obligari filios ad gratiam et dona
una sumat liii

Non esse temere affirmandum
ut peccata parentum usque ad adam vivorum
an in tertiam generationem an in
alia quarta generationem. an alio
aliquo modo imputetur liiii

Ab originali peccato nullum posse
salvari nisi per mediatorem dei et hominum
ihesum xpistum lv

Neminem renasci baptismate
iohannis. sed ipsius ministerio
dominus tingitur qui eos spiritu sancto baptizat lvi

Quod gratia xpisti non solum illud ori-
ginale peccatum. sed cuncta simul
abstulit que addita invenit lvii

Omnes ex adam natos in dampna-
tione teneri et dei in xpisto gratia
dampnatione liberari lviii

Qualiter ministerium baptis-
mi in cruce xpisti apud apostolum xpisti com-
mendaverit. in quo non solum maiores
sed et parvuli salvantur lix

Quemadmodum ea que in cruce
xpisti ac sepulturam et resurrectionem
atque ascensionem in celo sedemque
ad dexteram patris gesta sunt
vite xpistiane que hic geritur
habeant figuram lx

Non continere ad hanc vitam
quod xpistus ad vivos et mortuos
iudicandos de celo venturus esse
creditur lxi

Quibus significationibus modis quod
vivos et mortuos iudicabit lxii

Quod nominato spiritu sancto tri-
nitas completur. cui ordinationem
sancte ecclesie turba subiecta
sit tamquam deo templo suo lxiii

Quod in celestia civitatem quem in
celo est nullus sit malus lxiiii

Quod scire non sit de differentiis
angelorum bonorum. et utrum ad eandem
societatem sol et luna et cetera
sidera pertineant lxv

Questio difficillima qualia
angeli corpora habeant lxvi

Quod maxime pro dei gratiam
demonstrandum sit cum se sathanas
transfigurat in angelum lucis lxvii

Quam habebimus plenam notitiam
celestis curie lxviii

Qualiter mors xpisti etiam pro
angelis facta dicatur lxix

Qualis accipiatur pax dei que precel-
lit omnem intellectum dei vel qualem pacem

habebimus cum angelis lxx

Quis etiam nunc angeli nobiscum concordent et quod remissio peccatorum etiam in baptizatis confessis necessaria sit lxxi

Quod intra ecclesiam catholicam quamlibet criminosis non denegetur penitencialem et qualiter agi debeat ipsa penitencia lxxii

Quod remissio peccatorum ad futurum iudicium pertineat. Nam in hac vita est populus baptizati diversis modis vivitur quorumdam vero pene in posteriorum assenciuntur lxxiii

De hiis qui intra ecclesiam catholicam sceleratissime vivunt et nullo penitenciam agunt, et sibi salvari per ignem committunt lxxiiii

Quid sentiendum sit de hiis qui super fundamentum edificant et qui sint qui per ignem salvantur vel qualis sit iste ignis lxxv

Posse etiam fieri post hanc vitam igne purgatorio, per quem salvantur qui hic taliter vixerunt vel penitenciam congruam gesserunt lxxvi

Cavendum esse non putemus infanda crimina elemosinis posse redimi. Nisi ab eis abstinendo lxxvii

Quod per orationem dominicam non tantum cotidiana peccata sed etiam perpetrata crimina deleantur lxxviii

De multis generibus elemosinarum et que optima sit venia dare peccantibus in se lxxix

Qualis sit elemosina perfectorum id est dilectio inimici lxxx

Posse etiam hiis qui perfecti non sunt dimitti peccata si ipsi dimittunt ex corde petentibus se debitoribus suis lxxxi

Non est deputandum immanem qui precibus suis movet ut taceat corde. Nec ullatenus a deo peccatis dimitti qui petentibus se non dimittit lxxxii

De hiis qui scelestissime vivunt et testimonio dei abutuntur qui ait: Date elemosinam et ecce omnia munda sunt vobis lxxxiii

Quod a se ipso debeat incipere qui elemosinam vult ordinabiliter facere. Sicut phariseos dominus increpando admonet lxxxiiii

Quod multi se seducunt qui plurimas elemosinas fructuum suorum vel pecunie indulgenciam sibi parare estimant in flagiciis et facinoribus permanentes lxxxv

Quod levia et gravia peccata divino sint pensanda iudicio. Pro quibus eciam omnibus et aliis quamvis levissimis semper orare debemus lxxxvi

De peccatis que levissima putantur nisi graviora in scripturis sanctis demonstrentur lxxxvii

Quod etiam magna peccata cum in usum venerint aut parva aut nulla esse credantur lxxxviii

Quod tam multa sint nostris temporibus peccata concessa ut pro multitudine illorum sicut oportet corripere nequeamus lxxxix

De duabus causis ignorantie et infirmitatis quibus peccamus xc

Quod gratia dei necessaria est unde expellatur pudor et penitencia agatur xci

Quod in penam suam inremediabiliter
permanent qui in ecclesia catholica
remitti sibi peccata usque in fine vite
sue non crediderunt xcii
De ultima omnium generaliter resur-
rectione carnis xciii
Questio de abortivis fetibus an sint
resurrecturi xciiii
Disputatio Augustini quando incipiat
homo in utero matris vivere qui
ad resurrectionem carnis pertinere credatur xcv
De monstris que nascuntur et eo
maxime in consummatione numeris
Quod caro hominis | bimembris xcvi
mortui in quibuscumque elementis aliis
de corporibus dissipatur. ac qua
fluit resurrectione surgere et non
consequenter ad easdem corporis partes
terrenas materies ubi lapse sit
in resurrectione suscitari xcvii
Quod nobis resurrecturis statua
solubilis metalli comparatur xcviii
Utrum equales an diverse sint
stature vel figure resurgencium corporum xcix
De carnis corporee distancia C
De non maculis et corpore curatum Ci
Quod qualibus impii diversio modo
resuscitentur sed erit mitissima pe-
na parvulorum Cii
Quod damnacionibus impiis in damp-
nacione eterna. tunc sciunt sancti
quid eis boni contulerit gratia Ciii
Quod omnia que nunc nos latent tunc
non latebunt sed ad iudicium veniemus Ciiii
Quod ista confessione credendum incipit
fieri nisi quod volt deus omnipotens. etiam sinendo
ea fieri sinit mala fieri Cv
Questio de eo quod dicit apostolus de
deo qui omnes homines salvos vult
fieri et non omnes salvi fiunt et quod
disponat dei malas hominum voluntates
in bonum convertat Cvi
Commendatio gratie innexa apostoli que
Iacob ab Esau distinctus est Cvii
Commendatio iudicii sive dei
apostoli in obduratione pharaonis
et quod fugientes fingentes se non gratia | dicat Cviii
Admiratio apostoli
dei quod sit de malis hominum voluntati-
bus bona ipse impleat voluntate
De bonis volun- | suam Cix
tatibus hominum quod plerumque bone volun-
tati dei non conveniunt et malis quod
Quod deus bonas | conveniunt Cx
voluntates suas. aliquando per malorum
impleat voluntates Cxi
Quod quantelibet sint voluntates | dei
que conveniant vel non voluntati eius in-
victa sit semper voluntas dei Cxii
Qualiter intelligatur deus velle
omnes homines salvos fieri Cxiii
Quod scriptum sit in evangelio quod
illuminat omnem hominem. et tamen non
omnes illuminantur. sed nunc hoc
ad de genere hominum est referendum Cxiiii
Quid sit pro sublimioribus potestatibus
hominibus orandum Cxv
Quod prescius deus primo hominem pec-
caturum predestinavit. et bene facere de
malo eius Cxvi
Qualem oportuit primo hominem
fieri vel qualis postea futurus erit Cxvii
De immortalitate quam perdidit
homo per liberum arbitrium et quam accep-
turus est per gratiam Cxviii
Quod gratia dei sit vita eterna secundum
apostolum stipendium vero peccati mors Cxix

Quod primus homo sua potius malicia fecit quam dei voluntatem et ideo de ipso facta sit voluntas. et quod aliud vas in honorem aliud in contumeliam factum sit Cxx
Per qualem mediatorem reconciliari oportuit genus humanum Cxxi
Qualiter hi se habeant anime defunctorum ante ultimam resurrectionem et de sacrificiis et elemosinis que pro baptizatis omnibus offeruntur Cxxii
Quod eterna sit pena damnatorum omnibus diversa pro qualitate factorum sicut et sanctorum eterna erit beatitudo. licet inter se meritis differant Cxxiii
Qualiter ex confessione fidei nascatur spes fidelium. et ne quis in se ipso spem habeat Cxxiiii
Quod oratio dominica septem petitiones apud evangelistam matheum continet Cxxv
De quinque petitionibus apud evangelistam lucam a matheo non discrepantibus Cxxvi
De excellentia caritatis sine qua quicumque credit et sperat non potest ad beatitudinem pervenire Cxxvii
De quattuor differentiis hominum quos deus gratia de tenebris ignorantie ad se vocare dignatur quibus dei populus ordinari dicitur Cxxviii
Quod in quolibet istorum quattuor videlicet statuum gratia regenerationis homines invenit ibi remittuntur eis cuncta peccata et pro quibuscumque gratiam fovet ut domino sub lege non serviant super Cxxix
Non obesse hiis qui baptismum iam regenerati sunt et mundati quod diu caruerunt. sive carne vivunt sive mox ex hac vita discedant Cxxx
De caritate dei et proximi ad quam omnia precepta referuntur. et de quantitate eius in hoc seculo vel in futuro Cxxxi
De fine voluminis huius quod enchiridion vel appellari vel haberi debet, et quod de fide et caritate sit scriptus Cxxxii

Capitulum primum

Dici non potest dilectissime fili laurenti quantum tua eruditione delector, quantumque te cupiam esse sapientem non ex eorum numero de quibus dicitur ubi sapiens ubi scriba, ubi conquisitor huius seculi. Nonne stultam fecit deus sapientiam huius mundi. sed ex eorum numero de quibus dictum est multitudo sapientium sanitas est orbis terrarum. et quales vult esse apostolus quibus dicit. Volo autem vos sapientes esse in bono simplices autem in malo. Sicut autem nemo a se ipso esse ita etiam nemo a se ipso esse sapiens potest. sed illo illustrante de quo scriptum est. Omnis sapientia a domino deo est. ii

Hominis autem sapientia pietas est. habes autem hoc in libro Iob. Nam ibi legitur quod ipsa sapientia dixerit homini. Ecce pietas est sapientia. Si autem queras. quam dixerit eo loco pietatem distinctius repperies in greco theosebian quod est dei cultus. Dicitur enim pietas grece. et aliter id est eusebian. quo nomine significatur bonus cultus. quamvis et hoc precipue referatur ad colendum deum. sed nichil est commodius illo nomine quo evidenter dei cultus